

[125657]

מסקנא דדינא;

(א) - מותר ליתן מים בתוך כלי, כדי שלא יתיבשו ויתקשו שאריות האוכל בו. אבל אם כבר נתקשה האוכל בו, אסור ליתן בו מים. ומ"מ נראה שאם לא עושה

פעולה מיוחדת. אלא הכלי נמצא בכיור והוא מדיח את ידיו, ובדרך אגב נשפכים המים לקדירה. מותר.

(ב) - אין איסור הכנה מהשבת לחול, היכן שיש הפסד של גוף הדבר.

[125657]

סימן ע"ג

נתינת "איטריות", "מנה חמה", "שקדי מרק" "קפה", קוביות "מרק נמס" של "אוסם" או "ויטה", בשבת בכלי ראשון. ביטול ברוב בבישול בשבת, גבינה ונקניק "מעושנים"

אכן הכא שאין הם ראויות לאכילה כלל, כמות שהם. י"ל דלא דמי כלל לשום וכל הנהו, שראויים בעצמותם לאכילה. ויש להוכיח כן מהא שכתב הרשב"א (חולין ע"ג, א) דמולח בשר בשבת, בכלל מתקן אוכל הוא. ועל כרחק משום דבשר חי לא חשיב "אוכל".

ברם יש לדחות. דשאני הכא דדמי למפריש תרומות ומעשרות, דאסור משום מתקן. דהוא תיקון רוחני. שחל עליו שם איסור, ועתה מתקנו שיהיה "מותר" באכילה. והכא נמי הוא.

ואין להוכיח איפכא, מהאי דינא דקוליים האיספנין דאיתא (שבת ל"ט, א) דהדחתו זהו גמר מלאכתו. דזהו דוקא בחמין וכמו שהוכיח הביאור הלכה הנ"ל. הנה כי כן י"ל, דהיכא שמחייב כבר משום מלאכה, לא מחייבין משום מכה בפטיש שהוא גמר "מלאכה". ואין לדחות מדאיתא (שבת ש"ס) וברש"י. ולא מחייבין משום מכה בפטיש, אף שאין שם חיוב של בישול. ולזה כבר כתב המנ"ח ליישב, דהיכא דהמלאכה נגמרת מאלה, לא שייך חיוב מכה בפטיש וכמ"ש רש"י (שבת ע"ב, ד"ה תנור). ולא דמי לליבון רעפים דאיתא (ביצה ל"ד, א) דאסור מצד מכה בפטיש, וכדביאר רש"י שם. דשאני רעפים דנגמרה כבר מלאכתם, ואינו עושה אלא חיסום. משא"כ בבישול בחמה, עדיין לא נגמר מלאכת הבישול, וכמ"ש המאירי (שבת ק"ב, ו"ל; "וחכמי הדורות שואלים בה כהוגן. ויתחייב בה משום מכה בפטיש, וכמו שאמרו בפרק כלל גדול, האי מאן דשקיל וגו' חייב משום מכה בפטיש. ותירצו, שלא נאמר מכה בפטיש, אלא במלאכה שנשלמה כולה. כגון שחצב אבן בהר ונתפרקה כולה מסביבותיה ונמצא שנשלמה מלאכת האבן, אלא שלא נפלה. וזה מכה בפטיש ומפילה. שנמצא המלאכה בגוף

הנה לפי הבירור. ה"איטריות" אינם מבושלות, או מטוגנות. אלא אחר הכנת העיסה, עוברות תהליך של יבוש בחום של ארבעים מעלות במשך יום, וא"כ אינם נחשבות כמבושלות. ויש בהם בישול מהתורה כמ"ש בשו"ע (ס"י שיה"ד).

ובר מן דין, אף אי היה נחשב היבוש "בישול". מ"מ כיון שאינם ראויות לאכילה כך, נמצא שלא נגמר עדיין בישולם. ולכן פשיטא דאיכא חיוב בישול. ואף לראשונים דהיכא שמבושל כמאכל ב"ד, ליכא תו משום בישול. מ"מ הכא שאינם ראויים כלל לאכילה. שפיר איכא חיוב בישול. ועוד דאיכא כאן מכה בפטיש, כיון דאינם ראויות לאכילה.

ואע"פ שאין מכה בפטיש באוכלין, כדמשמע בירושלמי (שבת ז', ב); "ההן דשחק תומא. כד מפרך ברישיא, משום דש. כד מברר בקליפיתיה, משום בורר. כד שחק במדוכתה, משום טוחן. כד יהיב משקין, משום דש. גמר מלאכתן, משום מכה בפטיש". הרי דהא דיש מכה בפטיש באוכלין הוא רק כשעשה איסור ומלאכה לפני כן. דבלא זה לא שייך לחייב משום "גמר מלאכה". דדוקא בכהאי גונא שקדמו להו מלאכות שייך מכה בפטיש. וכמו כל הדוגמאות דאיתא (שבת ק"ב) שחייב משום מכה בפטיש, שהם סיום "מלאכה". ולכן אע"פ שמהא דאיתא (שבת ק"ה, א) דלרב יהודה שוויי אוכלא נמי משוינן, ליכא ראייה דל"ש מכה בפטיש. דהתם משום צער הבהמה הקילו וכמ"ש רש"י. ועיי' בבית מאיר (ס"י שיה"ד). ועוד דהתם חשיבי ראויים בעצם, ולא חשוב תיקון בגוף הדבר כמו אקופי גלימי (שבת ע"ה, ב) כדכתב הרא"ש שם. מ"מ כן נראה לדינא. ועדיין בביאור הל"ל (ס"י שיה"ד ודחתן) שהאריך להוכיח כן דליכא מכה בפטיש באוכלין.

אותו דבר, כבר נשלמה. וכן מה שאמרו בשקיל אקופי בגלימיה שהרי הגלימא כולה עשויה. אבל באלו, לא נשלם הספר והבגד עדיין. וכל שהוא עושה לצורך השלמה אינו מכה בפטיש. שאם לא כן. אף המלאכות שתחלתן וסופן בא כאחד. כגון קצירה וכיוצא בה. היה ראוי להתחייב בה משום מכה בפטיש.

ויעוין בחידושי הר"ן (שבת עג, א) שכתב; "המכה בפטיש. פי' ר"ח ז"ל שלאחר שנעשה הכלי, משה פניו והיא בעצמה אינה מלאכה. שהרי כבר נעשה הכלי, אלא שגומר המלאכה. ומכאן למדו לכל דבר שהוא בעצמו אינה מלאכה, אלא שעל ידו נגמרה. לחייבו על גמר מלאכה. כנופח בכלי זכוכית פעם שני'. שע"י כן, נגמרת המלאכה. והוא חייב, כנופח נפחה ראשונה, שהיא המלאכה. וכדומה לזה פי' רבינו יהונתן ז"ל. שדרך האומנין כשגמרו מלאכתן, מעיינין בה. אם נשאר דבר מועט לתקן, מתקנה בקורנס. שהרי בידו לעגל אותה. או להרחיבה במקום שאינה רחבה, כשאר החתיכה. או לקצר אותה אם היא רחבה משאר החתיכה. ולפי שבפעם אחת, בלא טורח גדול נתקן. קרי ליה מכה בפטיש". וכיו"ב מתבאר ביראים (סי' רעד).

הן אמת שצ"ג בזה. דמרש"י הנ"ל מוכח, דלולי מה דנגמר מאליו היה שייך לחייבו בתנור גם משום מכה בפטיש, אף שכבר נתחייב משום הבישול. וכן משמע מהתוס' (שבת עה, ב ד"ה והמסתת). ובמקו"א כתבתי דשיטת הירושלמי (שבת ז, ב) לא כן. דאיתא שם דעל כל חדא וחדא מן דאשכחון מהמלאכות מיסמוך סמכין. והא דלא אשכחון מיסמוך, עבדוניה משום מכה בפטיש.

ומלכד זה הנה גם גבי קוליים האספנין י"ל דמיירי שראוי לאכילה על ידי הדחק, ולהכי לא שייך למימר בו דין מכה בפטיש. וכן גבי בישול ביצה בחמה דשרי. הנה כי כן הא ביצה, ראויה על ידי הדחק. עיי' רש"י (ביצה ד, ב ד"ה ומאי), ותוס' (שבת קמג, ב ד"ה הלכה, ויבמות מו, א ד"ה רבין, וברמב"ם (הל' מאכא"ס יז, יד), ובשו"ע (אור"ח סי' שכה, לח, ויו"ד סי' קיג, יד). והן אמת שהביאורה"ל הביא שבחידושי הר"ן איתא. דמליה הישן אינו נאכל אפילו על ידי הדחק. ושכ"כ האו"ז. אבל מ"מ מהגמרא גופא אין הכרח לזה.

והנה בהא דאיתא (שבת נב, ב) מהו לפצוע זתים בשבת. ופרש"י לפצוע זתים, למתק מרירותן. אכן התוס' שם הקשו על פרש"י. דהוה ליה למתני בפ' חבית גבי דיני סחיטה. ועוד מה הפסד אוכלין יש, כיון שעושה לתקנם. ומפרש ר"י. מהו לפצוע. לחוף פניו ידיו ורגליו, כי ההוא דלעיל. ודרך מי זתים, להעביר וללכך. כדאמר

במסכת ע"ז, חולטן ברותחין. או מולגן במי זתים. ופריך ובחול מי התירו, דאיכא הפסד דנמאסין לאכילה. הרי דלא שייך מכה בפטיש, במה שממתק הזתים.

אכן י"ל כנ"ל. דהתם בזתים ג"כ נאכלין ע"י הדחק, אף בלא הפיצוע. ואף שבדרך כלל היו רגילים לפצוע, כדכתב הרע"ב (שביעית ד, ט). וזה מה שהשיג הרשב"א שם על פרש"י וכתב; "אינו מחוור. דאם כן, מאי קא מתמה וכי בחול מי התירו, אדרבה אפילו בשבת יהא מותר דתיקון אוכל כזה למתקו למה יאסר". והיינו, משום דתיקון כזה דבלא"ה ראוי להיאכל ע"י הדחק, לא חשיב "תיקון", שיאסר בשבת.

וכזה מצינו ברשב"א (שבת קט, א) שפרש"י שם דשריקא טויה דשרי. היינו לטוח צלי שאינו חם כ"כ, בביצים טרופות. וקמ"ל דלא אמרינן דדמי למתקן. והשיג הרשב"א; "ואינו מחוור. דאם כן פשיטא, ומאי קא משמע לן. דהא אין כאן הכשר אוכלין כל כך, דנטעה בו לאיסור. ואיך יאסור רב חייא בר אבא". והיינו דוקא דומיא דהתם, שאינו תיקון חשוב. משא"כ בנידו"ד, שה"מנה חמה" אינה ראויה לאכילה, שפיר הוי תיקון חשוב ואסור. מיהו בביאורה"ל מוכח דאף בדבר שאינו ראוי לאכילה כלל. לא שייך לחייב משום מכה בפטיש. שהרי אחר שהביא דברי הלבוש על דברי הרמ"א (סי' שיח, ד) שכתב; "והוא הדין כל דבר קשה, שאינו ראוי לאכול כלל בלא שרייה, דאסור לשרותו בשבת. דהוי גמר מלאכה". ומקורו בהגהות מרדכי. דהיינו אף בצונן, ומשום מכה בפטיש. והשיג עליו הביאורה"ל. הרי דסבירא ליה דאף אם אין ראוי לאכילה כלל, ליכא איסור מכה בפטיש. וע"ע באמרי בינה (ריני שבת סי' כא) ומ"ש הגרי"ח ברכ פעלים (אור"ח ח"א סי' טז) ואכמ"ל.

ולפי זה ב"מנה חמה", איכא בה מכה בפטיש, מלבד איסור "בישול". דהרי ה"מנה חמה" אינה ראויה לאכילה כך, וכעפרא בעלמא חשיבא. ואף שנתבשלה. מ"מ כל שעדיין לא נגמר בישולו, בענין שראוי כך לרוב בני אדם, יש בו משום בישול מהתורה. וכל שכן הכא שאינו ראוי לאף אדם. וכן "כוסכוס" מוכן, שאינו ראוי כך לאכילה. [מיהו ב"כוסכוס" מוכן הנמכר בחנויות. שמעתי שהינו ראוי כך לאכילה, רצ"ע]. ודמי ממש ל"תה" שג"כ הוא קלוי בתנור. ובכל זאת הכל מודים דיש בו בישול מהתורה, ואף בכלי שני. דמקלי הבישול הוא. וכן "קפה" מקלי הבישול הוא, ואסור אף בכלי שני. וכבר הארכתי במקו"א בדין ה"קפה". דדוקא בזמנא שהיה ראוי כך לאכילת בני אדם. מאחר והיה טרי, ונטחן

מביאין ממנה ראייה. כי מה בידן לעשות. שאלו היו גורעין, שלא יהיה להם מקום לבשולה, לא היו מוציאין אותה עמהן כתושה. אלא לפי שמצפים, שיהיה להם מקום והכנה לבשלה. לפיכך כותשין אותה, כדי שתהיה מוכנת ומזומנת, ולא תהיה מחוסרת שום מעשה. והם הולכי דרכים, ומטורפין. וכשאירע להם שלא יכולין לבשלה, מה בידם לעשות. כלבא בכפניא, גללי מבלע. ואפי' הקמח. כשיקרה על האדם רעבון, ואין לו מה יאכל. לא יאכל קמח נא, וישמח עליו כי יסיר ממנו רעבונן, ומשיב עליו נפשו. והרי קמח, כולי עלמא ידעין, שאינו נאכל חי רק בדחוק הרבה.

ועל זה השיב מהר"י פראג'י בתשובה שלאחריה (סי' ה) ז"ל; "משום דידענא דפקפק מר, בטעם דהולכי דרכים. חזרתי ושניתי הטעם דטעמה ערב וכו' הרי ברור בדברי שיקר הטעם דחזיא, דטעמא ערב ומתקבל על האדם."

הארבתי להביא כל דבריהם. למען יבין המעיין על אדני מה הוטבעו דברי המתירין. ומינה ש"קפה התעשיית" שכיום, שכל בני אדם לא מחשבי להו כלל כנגמר בישולו, ולא אוכלים אותו כך. אין שום טעם וריח להתיר בקפה שבזמן הזה, ואין זה אלא דרך עיקש. ואף אי ימצאו כמה זקני עמא, שעוד אוכלים גם קפה "מזור" שכיום. כי ההרגל שלהם לאכול קפה טרי טחון, נעשה טבע. עד שכל ששם "קפה" עליו, אכלי ליה. ודאי בטלה דעתם במיעוטייהו, שאין זה ערב להם כלל. ואדרבה מצטערים באכילה כזו. וכיון שכן אית ביה בישול דאורייתא בכלי ראשון. ואף בכלי שני הוי קלי הבישול. כיון דהצונגין לא פועלים להכשירו לשתייה, כי אם החמים וכהא דמשנ"ב (סי' שיח סקל"ז). ופשוט דאי מקרי מבושל או לא תלוי רק אם אינשי מחשיבין אותו כמבושל כל צרכו. ולכן מה שנפוץ כיום ב"מסעדות ארגנטיניות" יוקרתיות לבשל מאכלים כמו ירקות ובשר כחצי בישול, או פחות מכך. אינו נחשב כמבושל ובטלה דעתם אצל רוב בני"א, ואית בהו בישול אחר בישול מהתורה.

ובר מן דין, בלא"ה יש לאסור בכלי ראשון מאחר ואחר הבירור. מערבים כיום "אבקת חומוס" וכיו"ב בקפה להשביח. ושייך בהו בישול דאורייתא. ד"אבקת חומוס" זו, היא מחומס שאינו קלוי כל צרכו, ואף לא הגיע לשליש קלייתו.

ולפיכך למימר דבטל ברוב: דמה שייך ענין "ביטול" הכא. ואין מן הצורך, להאריך בביטול סברא זו. מלבד מה דחשיב הכא כטומאת משא דאינה בטילה,

מידי יום ביומו. ולכן דנו מקצת מהפוסקים להתיר אף בכלי ראשון, אי נקטינן דאין בישול אחר אפיה עיי' (סי' שיח, ה).

ויעוין בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ג סימן ב) שכתב הגאון המחבר וז"ל; "ומעתה נבוא לדבר בנידור"ד. והנה הקהו"ה כשהיא חיה. לא חזייה כלל לכוס. אמנם כשקולין אותה, היא ראויה לכוס כשאר קליות. מ"מ לא מפני זה יש צד להתיר ולומר, דהויא דומיא דדבר שבא בחמין מלפני השבת, שמותר לשרותו בחמין בשבת. וטעמא, מפני שאחר שקולין אותה, הם חוזרין וכותשין אותה, הדק היטב. ואחר כתישתה לא חזייה כלל למיכל וכו' וא"כ עתה הקהו"ה היא כתושה הרי לא חזייה כלל. ואותו תיקון וכישרון שהיה לה בקליפתה, חלף הלך לו. וחזר דינה להיות, כדברים שלא באו בחמין מלפני השבת, שאין שורין אותם בחמין בשבת."

והגאון מהר"י פראג'י בתשובה שלאחריה (סי' א). העיר על דבריו; "מה שדחה מר דברי המתיר, באומרו. שהקהו"ה אחר כתישה, לא חזייה. מחילה ממר. דחזיא. דהא חזינן דחזיא וחזיא. דנאכלת לתיאבון, וטעמה ערב ומתקבל על הלב. ומתני מינה האוכל והולכי דרכים מוליכין אותה עמהם, כשהיא כתושה. וכשאין להם מקום לבשלה. אוכלין ממנה ושותין עליה מים, ומעבירין שעתם בזה, במקום הקהו"ה הרתוחה. וגם הרבה בעלי בתים בעיר, בשבתות עושים כן. והמוחש לא יוכחש. דהא טעמה ערב, ומתהנה ממנה האוכל. ומה שרצה מר לדמותה לחטים. לא דמיא כלל. דחטים, כשנטחנו אישתנו לגריעותא. ואין אדם אוכל קמח. והאוכל קמח, אינו טועם טעם של חטים. ומשו"ה לא מברך על הקמח בורא פרי האדמה, אלא שהכל. אבל בכאן שוה טעמו אחר כתישה, כמו קודם כתישה. והנה מעכ"ת בדבריו אלה, מחזיק בר פלוגתיה. דמעכ"ת דחי ליה בטעמא, דלאחר כתישה לא חזי. משמע, דאי מעכ"ת הוה מודה דחזי למיכל, בתר כתישה. הכי נמי דהוה שרי לשרותו. ונמצא דמחלוקתם תלוי במציאות בעלמא."

חזר והשיב ע"ד בעל הגינת ורדים וז"ל; "ומ"ש שהקהו"ה הכתושה, חזייה לאכילה. ממה שעושים הולכי דרכים, שכשאין להם מקום לבשלה אוכלין ממנה, ושותין עליה מים, ומעבירין שעתם בזה. הנה בהיות הקהו"ה קלויה בגרעינים, מבלי כתושה. דאמינא, דחזיא לאכילה. שפיר עושי המרקחות יעידו בזה. שלוקחין לגרעיניה, ומכסים אותם בסוכר, ומוכרין אותם מכלל שאר המרקחות. אמנם לאחר כתישה, אין שם מי שיאכלנה בהרווחה. ושעת הדחק דהולכי דרכים, אין

שהרי נושא את כולו. והכא נמי, מחמם את כולם. וסיים שאין להקל בזה עיי"ש.

והנה בנידון האב"ג. היה מקום לומר, לפ"מ דמבואר ברמב"ם (הל' שאה"ט א, טז) דזבה ששפעה חררת דם. אע"פ שנפטרה מן הבכורה, אינו מטמא לא במגע ולא במשא, עד שיהי' בה צורת נפל. לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה. ולכאורה אמאי. נימא דהוי כטומאת משא. וכתב בכס"מ בשם ר"י קורקוס ליישב. דחררת דם שאני, שבטל ביטול גמור. כי נתערכה החררה בדם וגנונים, ונמחית בהם. והוי הכל כמו דם והגנונים, ואין כאן עוד דבר שיטמא. אבל כאן אין לומר כן. דבאפי נפשא קאי, אלא שאינה נכרת. וע"ע במל"מ (הל' מו"מ א, יד). וא"כ בלח שאיכא ממש עירוב גמור. שפיר יש לומר דבטל, אף במשא. וזה היה נידונו של האב"ג דמיירי בלח.

אכן האמת תורה דרכה. דהאבני נזר שם הוסיף וכתב. שעל פי דבריו, לא שייך ענין ביטול. והיינו כמ"ש בספרו אג"ט (מלאכת ביטול סקל"א אות י"ד) דלא שייך ביטול, לפי הר"ן שהסביר, דמה דלרבנן מין במינו בטל. הוא דמה שיש כאן איסור והיתר, הוי מין בשאינו מינו. אבל בשניהם היתר. אפילו מין בשאינו מינו, לא בטל לרבנן. דחשוב מין במינו. ולענין ביטול בשבת. הדבר המבושל והאינו מבושל, חשיבי כמין במינו. כיון דשניהם אסורים בביטול, אלא שהמבושל כבר לא יכול תו להתבשל, אבל שייך בו מציאות ביטול. ובר מן דין ודאי יש לו רצון גם בביטול החומוס, ונהנה בביטול. וא"כ לא דמי למוציא את המת במיטה. אלא דמי למוציא אוכלין בכלי, דאם היה צריך לכלי חייב כדאיתא (שבת צב, ב).

וחזי הוית בצל"ח (כיצה לט, א) שעמד בהא דתנן התם. המוציא גחלת לרשות הרבים, חייב. ושלחבת, פטור. ומקשה הש"ס שם. והא תניא, המוציא שלחבת כל שהוא, חייב. ומשני. כגון שהוציאו בקיסם. והא דלא חייב משום הקיסם. משום דמיירי בדלית ביה שיעור. והא דתנן, המוציא שלחבת פטור. מיירי דאדייה אדויה. וכתב הצל"ח ליישב, הא דסתם הרמב"ם (הל' שבת יח, ה) דהמוציא שלחבת פטור. היינו משום דלרבנן דסברי מין במינו בטל, אין כאן הנחה על מה שעקר כלל. ולא משכחת חיובה, בשום פעם בשלחבת, כיון דבטל במה שנוסף. שודאי התוספת הוא רוב. שבכל רגע נתוסף והולך עיי' (ברכות נג, א). והתם מקשה, אליבא דר"י דס"ל מין במינו לא בטל.

וכתב הצל"ח וז"ל; "ואל תתמה על מה שאני אומר, לענין הוצאת שבת, שיהיה שייך ביטול ברוב. כי לכאורה אף דמעורב ברוב, הרי כולו בעין, ושייך בו

כדאיתא (בכורות כג, א). דמהאי טעמא נבילה בטלה בשחוטה רק לענין טומאת מגע. אבל לטומאת משא, אינה בטילה. והיינו משום דנושא את כולה, ולא שייך ביטול. והא דאיתא (תמורה לד, א) דשער נזיר בטל ברוב, ולא אמרינן דחשיב כטומאת משא. היינו מדאורייתא. אבל מדרבנן, שפיר אינה בטלה, כיון דהוי כטומאת משא. והא דמשני התם בציפורתא. היינו לומר דמהתורה לא בטל, כדין דבר חשוב, כמ"ש המל"מ (מו"מ א, יז).

והסברא לחלק בין מגע למשא היא. דעל כל נגיעה, יש ספק אם נגע באיסור. משא"כ במשא. וכ"כ הכס"מ (הל' שאר אבות"ט א, יז) בשם מהר"י קורקוס וז"ל; "שכיון שהטומאה על ידי נגיעת בשרו בטומאה. וכל זית הוא בפני עצמו. חשיבה כל נגיעה, באפי נפשה, כי כל נגיעה ונגיעה מחולקת היא לבדה. ובכל זית יש נגיעה בפני עצמה. כי הבשר הנוגע בזית זה, אינו הנוגע בזית זה. וחשיב כנוגע וחוזר ונוגע. אבל נישאו ביחד. אין מקום לחלק הזתים, ולעשותו כנושא כל זית בפני עצמו".

והיינו, שכל ביטול ברוב הוא, שהתורה אמרה שהמיעוט אינו יכול לקבוע ולהכריע את דין הרוב שמנגדו ואינו כמוהו. וכדילפינן מקרא ד"אחר רבים להטות" כדכתב רש"י (חולין צט, ב). ולכן פשוט הוא, שדוקא גבי טומאת משא, שהנושא טמא בגלל המיעוט. כיון דליכא על הרוב הכרעה, שיהיה כמיעוט. אלא נטמא משום שנושא את המיעוט הטמא. ולטהר את מיעוט הטמא, משום הרוב. אין בכוחו. וזה החילוק שבין משא לטומאת מגע. דבמגע. על כל נגיעה איכא ספק, ולכן שייך ביטול. כי אם נימא שלא יהיה דין ביטול. היתה הכרעה לומר, שהרוב כמיעוט, וזה אי אפשר. דלעולם אין המיעוט יכול לסתור ולהכריע הנהגת התערוכת.

וכזה צריך לומר בהא דתנן (נגעים יא, יב) דבגד מוחלט שנתערב באחרים. כולם טמאין מספק. ומוכרח דמיירי לענין טומאת משא. דהא למגע היה טהור, דבטל. דגם שם אם אנו מטמאין את הנושא. אין כאן הכרעת המיעוט על הרוב. וא"כ הכא גבי איסור ביטול בשבת, חשיב כטומאת משא. ועוד, דשאני הכא שיש לו רצון, ומלכתחילה מערב הכל יחד, על מנת להנות. ולכן לא שייך ביטול, גבי ביטול בשבת.

והל"ל ראיתי באבני נזר (או"ח סי' קכט סק"ז) שכתב. שמים שרתחו ונצטננו לגמרי, שעירבם בתוך מים אחרים. כיון שנצטננו כבר מהביטול הראשון, אסור. וכמתבאר בהגהות רעק"א (טו"ס רג). ולא שייך בזה ביטול. דדומה לטומאת משא, דאין מותר משום ביטול,

צריכא קרא". הרי דאיכא פלוגתא אי טיגון דינו כ"בישול", גבי איסור בישול בשר בחלב.

ויעוין בספר הבתים (שערי כב"ח ותערוכת האיסורים שער ראשון אות ג) וז"ל; "יש מי שכתב. שמתגן בשר עם גבינה, אע"פ שמתגן ומבשל אותו על האור. אינו אסור מן התורה, ואינו בשול. ואינו נקרא בישול, אלא כשמבשלם בקדרה יחד. לפיכך אינו חייב משום מבשל. ויש מי שאמר. שהמתגן, הרי הוא כמבשל וחייב. ולא מצאתי בזה ראייה מבוארת, לא לאיסור ולא להיתר. ויראה לי. שיש בטיגון איסור מן התורה". והמו"ל ציין שדבריו הובאו גם בספר "תולדות יצחק" לרבינו יצחק דלאטאש (כת"י).

וזה המאירי (חולין קח,א); "הטיגון באלפס. חכמי התוספות פירשו שהוא נקרא בשול, ממה שאמרו בפרק זה שמא יעלה באלפס רותח. וגדולי הרבנים פירשו במסכת סנהדרין, שדרך בשול אסרה תורה ולא דרך טגון. ואף לאכילה לא נאסר מן התורה אלא דרך בשול, על הדרכים שביארנו. לכך הוציאו בלשון בשול לומר, שאין לוקין על אכילתו, אלא דרך בשול. וכן היא שטתנו. ומה שהביאו ראייה מאלפס. כבר ביארנוה לשיטתנו. ומ"מ מדברי סופרים, איסור אכילתו בכל פנים, אפי' צונן בצונן, ואפי' זה אחר זה, על הדרך שביארנו". ויעוין בפמ"ג (יו"ד סי' פז מש"ז סק"א) בשם המהר"ם שיף (חולין קיז,ב) שטיגון בשר בחמאה, לא חשיב ב"בישול בב"ח מהתורה, אלא מדרבנן. וכ"כ המנחת יעקב (סולת למנחה סי' פה סק"ג). אכן הפר"ח (סי' פז סק"ב) ס"ל, דאף לדעת רש"י טיגון בכלל בישול הוא ואסור מהתורה, דלא כתוס' שם. וע"ע לרמב"ם בפהמ"ש (כריתות ג,ד).

ונראה פשוט, שכל זה אינו נוגע כלל. דגבי בישול בשבת הכל תלוי, האם הבישול השני מפקיע הטיגון שמקודם. וא"כ אף אם גבי איסור דקרא, טיגון חשיב בשם "בישול", והוא בכלל האיסור. מ"מ אין לנו ראייה שהבישול השני אינו מפקיע את הטיגון. וגם בתוס' רק מתבאר שכהתורה כתבה "בישול" לא נתכונה בלשון זה לטיגון. וע"ע בפמ"ג (סי' שיח מש"ז סק"ז, ויו"ד סי' פז מש"ז סק"א), וביד יהודה (יו"ד סי' פז ארוך סק"א). ובערוה"ש (סי' שיח,ג).

גם ברור לכל שאין זה נוגע לדין אכילת "מצה" בערב פסח, דפליגי האחרונים אי טיגון דינו כבישול. עיי' פמ"ג (סי' חעא א"א סק"ח), ובשו"ע הגר"ז (סי' תעא,ט), ובחיי"א (כלל קכט סי"ג). דשאני התם דהדיון הוא אי הטיגון מפקיע טעם מצה, או לאו. וכן נראה דלא דמי

הנחה מה שעקר. אומר אני שאין זה מן התימה. שכבר מצינו כיוצא בזה. שגם בחכמי התלמוד תמחו (נדה כו,א) דקאמב יתיב רב פפא וכו', וקאמר מאי טעמא. ופי' רש"י, ניהו דנימוק. מ"מ כל גופו של מת כאן וכו', ואעפ"כ המסקנא (שם ע"ב) אמר ר"י, משום ביטול ברוב נגעו. ומביא שם הא דראב"י, דבהמה ששפעה חררת דם, דתני ר' חייא, שאינו מטמא לא במגע ולא במשא. ואמר ר"י משום ביטול ברוב. ועכ"פ חזינו, שאפילו לענין טומאת משא, אף שהרי הוא נושא כולה. אפ"ה כיון שבטילה ברוב, הרי הוא כאילו אינה כאן. ה"נ לענין עקירה והנחה של שבת.

הנה כי כן י"ל. דשפיר לענין חיובא, שייך ביטול. כיון דהא דטומאת משא לא בטלה, אינו מהתורה אלא מדרבנן כמ"ש התוס' (בכורות כג,א ד"ה נבלה). וא"כ הכא בנידונינו, איכא עכ"פ איסור מדרבנן. וגם איכא איסורא, בעצם מה שגורם הביטול וכנ"ל. וגם נראה כמ"ש, דלא מצינו דין "ביטול" גבי בישול בשבת.

וראיתי בשביה"ש (מלאכת מבשל סק"ט וסק"ס) שדן בהא דרגילי אינשי, לקחת ב"כף לחה" מהקדירה החמה. ולכאורה מבשל את הלחלוחית שבכף. וכן נוהגים לערות מים חמים לכוס לחה. וע"כ דהוא משום שהלחלוחית בטלה, כמ"ש הצ"ח הנ"ל לענין מוציא שלהבת. דלרבנן דסברי דמין במינו בטל, לא משכחת חיובא במוציא שלהבת. שכל פעם ניתוסף והולך והרוב הוא התוספת, ובטל. אלא דלא ברירא ליה לדמויי מלאכות שבת למלאכת הוצאה עיי"ש (סקל"ב) בדברי החכם שהעיר לו ומה שכתב שם (ד"ה ובנוף, וד"ה אמנם).

מיהו נראה, ד"שקדי מרק" שהם מטוגנים בשמן עמוק, אין בהם בישול. דאין בישול אחר בישול, כיון דראויים כך לאכילה. ולכאורה יש לומר, דתלי בפלוגתא. דהנה בגמרא (סנהדרין ד,ב) איכא פלוגתא אם יש אם למקרא, או למסורת. ואפילו הכי לכו"ע לא קרינן לא תבשל גדי בחלב (צרויה), אלא בחלב (קמוצה), משום דדרך בישול אסרה תורה. ופרש"י ז"ל; "דרך בישול. חלב צלול כמים, ואיכא בישול. אבל חלב אינו בישול, אלא טגון".

ובתוס' שם (ד"ה דרך) כתבו; "ובחלב אינו בישול אלא טיגון, כדפירש בקונטרס. והאי דקרי לצלי קדר בישול (פסחים מא,א). שאני התם, דכתיב "ובשל מבושל" מכל מקום. וי"מ דרך בישול אסרה תורה. דבלא בישול שרי, וע"י בישול אסור. לאפוקי חלב, דבלאו הכי אסור. וקשה לפי זה. דחלב ומתה אסרינן בחלב (חולין קיג,ב) למ"ד איסור חל על איסור. וקאמר התם. חלב ומתה, לא

לדין חביצא דמתבאר בתר"י (פ"ו דברכות) דבישול וטיגון חדא הם. וכבר דן בזה המג"א (סי' קסח סקכ"ח) אי טיגון דמי לנתבשל, ומפקיע שם "להם" מיניה. ועיי"ש במשנ"ב (סקנ"ו וסקנ"ט), ובשעה"צ (סקנ"ב). ומלבד כל זה נראה פשוט, שטיגון בשמן עמוק הוי בישול גמור. ודוקא טיגון בשמן מועט אף שאינו רק לדבק אלא יש בו הרבה שמן, חשיב טיגון. ועיי' בתוס' (ברכות לז, ב, ד"ה חביצא) דהא דמדמה רב יוסף פרורי מנחות לפרורי חביצא. היינו "דכיון שנטגנין בשמן כנתבשלו דמי". ובמקו"א כתבתי לדון בענין אכילת בשר מטוגן בליל פסח, אי דמי לאיסור אכילת צלי.

מסקנא דדינא;

(א) - אסור להשתמש ב"מנה חמה" בשבת, ויש בזה איסור בישול מהתורה. ואף בכלי שני יש לאסור, כיון שיש להם דין "קלי הבישול". לפי שהמים הצוננין אינם פועלים בהם כלום להכשירם לאכילה, ורק מים חמים. ויש לחוש לאסור גם בכלי שלישי. כיון שאין ה"מנה חמה" ראויה לאכילה כך ואסור משום מכה בפטיש.

(ב) - אסור ליתן בשבת "קוביות מרק נמס" של חברת "ויטה" או "אוסם", בתוך מים חמים של כלי ראשון או כלי שני. ורק בכלי שלישי המיקל יש לו על מה שיסמוך. אך ראוי לחוש ולאסור מצד איסור מכה בפטיש. כיון דקוביות אלו, אינם ראויות לאכילה כמות שהם. ומלבד זה ישנם עלי "פטרוליה" מיובשים שלא עברו תהליך בישול, אלא תהליך "יבוש" או "אידוי".

(ג) - אסור ליתן "קפה" בתוך כלי ראשון או שני. ורק בכלי שלישי יש להתיר. כיון שכיום מיחשב כאינו ראוי כך לרובא דרובא. ואפילו למקילים, אין להתיר בכלי ראשון, כיון שכיום הקפה בא עם תערובת "חומס" שלא נתבשל כל צרכו. וכן יש "קפה" שיש בו תערובות שאינם מבושלים. ולא שייך לומר ביטול ברוב גבי מלאכת בישול. אבל מותר ליתן "קפה נמס" בכלי

ראשון. כיון שראוי כך ליתנו ב"לכך" או בקרם עוגה. ודע דרוב סוגי הקפה נמס עוברים תהליך בישול. כי לאחר קליית "פולי הקפה" מעבירים אותם תהליך בישול מורכב. כאשר בתהליך הזה ממצים מהפולים את הקפה כדי לקבל נוזל כהה סמיך. לאחר מכן נוזל זה, מותז בלחץ ב"מגדל יבוש" שגובהו כ-20 מטר, באויר חם, כאשר כל טיפה מתייבשת בנפילתה, ומגיעה לקרקע בצורת גרגיר קפה נמס. וכן הוא התהליך ב"קפה מגורען" [ארומה] אלא שלאחר התהליך הנ"ל, מגבשים את הגרגירים בקיטור לגבישים גדולים יותר, ועליהם מתיזים "שמן קפה". גם "קפה נמס", מיובש בהקפאה [18, 24 קראט], הבא מחו"ל [גרמניה וקולומביה]. עובר את התהליך אלא שההבדל הוא הוא, שבמקום לייבש את הקפה במגדל. מקפאים את הנוזל הסמיך בטמפרטורות נמוכות מאד, ובתהליך מבוקר מוציאים את המים ומקבלים גבישי קפה יבשים גדולים זהובים. קפה נמס זה שומר טוב יותר על הטעם וה"ארומה".

(ד) - "אטריות" הנמכרות באריות, וצריכות עדיין בישול. אסור ליתנם בכלי ראשון או כלי שני מצד איסור מבשל. דהו "קלי הבישול". ואף בכלי שלישי יש לחוש לאיסור מכה בפטיש.

(ה) - מותר ליתן "שקדי מרק", אפילו בתוך כלי ראשון.

(ו) - "נקניק מעושן" או "גבינה מעושנת", יש בהם חשש בישול מהתורה. ולא שייך לומר דאין בישול אחר בישול. כיון שהרבה גבינות לא מבושלות ב"עשן". אלא רק מורחים חומר מיוחד, הנותן תחושה של ריח וטעם של עישון, ולמעשה אינם "מעושנים".

(ז) - "מלפפון חמוץ" אינו עובר תהליך בישול. אלא שורים אותו ב"מים חמים" בחום של כ-60 מעלות. ולכן יש בהם בישול. ואע"פ שהם כבושים, וכבוש הרי הוא כמבושל. מ"מ אינו חשוב כמבושל ממש. רק הכונה שבכבישה נתנו טעם זה בזה כמו הבישול, וכמו שהארכתי במקו"א.

❖ סימן ד' ❖

הוסיפו בטעות לתוך חמין, "מ"ח ים" שיש בו חומר "מונע התגיישות". האם יש לאסור את התבשיל?

בו. לפיכך, אסור ליתן לתוכו תבלין. אבל מלח מותר ליתן לתוכו, כיון שהעבירו מעל האש. דצריכא מלחא

הנה השו"ע (סי' שיה"ט) כתב; "כלי ראשון, אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל, כל זמן שהיד סולדת